

داستان‌های سواد مالی؛ درس‌هایی برای زندگی

● **شیما فدوی**
کارشناس و مدرس سواد مالی

وقتی ما کودک و نوجوان بودیم، اوضاع اقتصادی خانواده‌ها بسیار متفاوت بود. ساده‌زیستی و قناعت سرلوحه زندگی‌ها بود و چالش‌های اقتصادی کمتر و محدودتر بودند. اکنون اوضاع متفاوت است. معضلات اقتصادی و تورم روزافزون، همراه همیشگی زندگی‌هایمان شده‌اند. آینده مبهم و نگران‌کننده به نظر می‌رسد. حال که خودمان پدر و مادر شده‌ایم، با نگرانی و اضطراب به آینده فرزندانمان فکر می‌کنیم که چگونه می‌خواهند از پس مشکلات اقتصادی برآیند. برای آسودگی خاطر و امیدبخش تر شدن زندگی فرزندانمان، باید تا جایی که می‌توانیم، آن‌ها را برای سال‌های آینده آماده کنیم؛ برای روزهایی که ما نیستیم و آن‌ها باید ناخدای کشتی امور مالی زندگی خود باشند، به سلامت از توفان‌ها بگذرند و به ساحل امن اقتصادی برسند.

ما خلاً آموزش‌هایی درباره امور مالی را حس کرده‌ایم، اما نمی‌دانستیم چگونه می‌توانیم مفاهیم پیچیده سواد مالی را به فرزندانمان بیاموزیم؛ مفاهیمی که گاه خود ما نیز از آن‌ها بی‌اطلاعیم. دانش ما به‌طور عمده بر پایه آزمون و خطا و روش‌های قدیمی والدینمان استوار است. ما در جایگاه والدین موظفیم این دانش را بیاموزیم، باسواد مالی شویم و در مرحله بعد زمینه‌یادگیری آن را برای فرزندانمان مهیا کنیم.

استانداردهای سواد مالی

سواد مالی سرفصل‌ها و مفاهیم مشخص و مدونی دارد که از آن‌ها با عنوان «استانداردهای سواد مالی» یاد می‌شود. این استانداردها مشخص می‌کنند هر کدام از سرفصل‌های سواد مالی به چه میزان و در چه سنی به کودکان و نوجوانان آموزش داده شوند. سرفصل‌های سواد مالی شش مورد هستند: خرج و پس‌انداز؛ اعتبار و بدهی؛ کار و درآمد؛ سرمایه‌گذاری؛ ریسک و بیمه؛ تصمیم‌گیری مالی. هر سرفصل شامل ابعاد دانشی، نگرشی و مهارتی است. فرد باسواد مالی از دانش کافی سواد مالی برخوردار است، روش به‌کارگیری آن را می‌داند و به علت برخورداری از نگرش‌های همسو، آن‌ها را به‌خوبی در زندگی به‌کار می‌گیرد. برای مثال، مفاهیم دانشی این سرفصل‌ها برای گروه سنی پیش از دبستان عبارت‌اند از:

خرج و پس‌انداز: در این سرفصل کودکان با تفاوت

اسکناس و سکه، شمردن پول، مفهوم پول توجیبی، پس‌انداز، تهیه فهرست خرید، بانک و افتتاح حساب آشنا می‌شوند.

اعتبار و بدهی: در این سرفصل کودکان با تفاوت میان خرید

و قرض کالا، و لزوم پس‌دادن کالا بدون آسیب آشنا می‌شوند.

کاربایی و درآمد: در این سرفصل کودکان با مفهوم شغل

و پول توجیبی، برشمردن وظایف در شغل‌های گوناگون، و راه‌های کسب درآمد از وظایف خاصی که می‌توانند در خانه به‌عهده بگیرند آشنا می‌شوند.

مدیریت ریسک و بیمه: در این سرفصل کودکان با راه‌های مناسب و امن حمل پول و وسایل ارزشمند و شیوه نگه‌داری از آن‌ها، تهیه فهرست از وسایل ارزشمند خانواده و خطراتی که ممکن است این وسایل ارزشمند را تهدید کنند آشنا می‌شوند و نیز می‌آموزند از خودشان و وسایل ارزشمندشان در برابر آسیب‌ها محافظت کنند.

تصمیم‌گیری مالی: در این سرفصل کودکان با مفهوم محدودبودن پول، انتخاب (هنگامی که دو چیز را می‌خواهیم اما فقط پول یکی از آن‌ها را داریم)، تفاوت نیازها و خواسته‌ها، اهمیت گفت‌وگو در رسیدن به خواسته‌ها، لزوم عمل به قول، و اهمیت و دلیل بازگو نکردن اطلاعات شخصی پیش افراد غریبه آشنا می‌شوند.

استانداردهای سواد مالی از یک سو به مربیان سواد مالی کمک می‌کند مفاهیم مناسب هر گروه سنی را برگزینند و در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند و از سوی دیگر راهنمایی است برای هنرمندان (نویسندگان، فیلم‌سازان و طراحان بازی) که محصولات متناسب هر رده را بیافرینند.

آموزش غیرمستقیم به کودکان با داستان‌پردازی و قصه‌گویی

بخش عمده آموزش سواد مالی در سال‌های پیش‌دبستانی و دبستان به شیوه غیرمستقیم و از طریق داستان‌گویی امکان‌پذیر است. داستان‌گویی، تخیل کودکان را به پرواز درمی‌آورد، شناختشان از مسائل جدید را افزایش می‌دهد و به کسب تجربه کمک می‌کند. کودک در هنگام شنیدن داستان، با احساس‌ها، اندیشه‌ها، باورها و ارزش‌های جدیدی آشنا می‌شود که دنیای نوین پیش رویش می‌گسترانند و سرگرمش می‌کنند. زمانی که داستانی را برای فرزندمان تعریف می‌کنیم، او با شخصیت‌ها همراه می‌شود و خود را جای آن‌ها می‌گذارد. به این ترتیب، علاوه بر لذت‌بردن از ماجراها، خودناآگاه مفاهیم جدید را می‌آموزد.

با وجود سابقه طولانی آموزش سواد مالی در جهان، این موضوع در ایران حوزه‌ای نو به حساب می‌آید. در چند سال اخیر، فعالیت‌هایی انجام شده‌اند تا آموزش سواد مالی به کودکان و نوجوانان، به‌عنوان آینده‌سازان جامعه، شکل صحیح‌تری به خود بگیرد. از جمله اقدامات انجام‌شده در این بخش، انتشار دو مجموعه کتاب داستان سواد مالی برای دانش‌آموزان است؛ مجموعه ۱۷ جلدی داستان‌های سواد مالی برای کودکان پیش‌دبستانی تا سوم دبستان و مجموعه ۲۷ جلدی داستان‌های سواد مالی برای دانش‌آموزان چهارم تا ششم دبستان. محتوای این کتاب‌ها را «آکادمی هوش مالی» تهیه و آماده و انتشارات قدیانی آن را منتشر کرده است.

هرکدام از این داستان‌ها یک یا چند مفهوم مشخص از سواد مالی را به کودکان آموزش می‌دهند. این مفاهیم در پشت جلد کتاب به‌صورت دقیق ذکر شده‌اند تا مربیان و خانواده‌ها داستان موردنظر را براساس نیاز آموزشی خود انتخاب کنند. در کنار این داستان‌ها، کتاب‌هایی در اختیار خانواده‌ها و مربیان قرار می‌گیرند تا با طرح پرسش‌ها و انجام فعالیت‌ها و بازی‌ها، یادگیری کودکان افزایش یابد.

یک داستان، چند درس

برای نمونه، کتاب «از من کلاه بخرید»، از داستان‌های مجموعه ۱۷ جلدی «آموزش سواد مالی به کودکان»، آن‌ها را با مفهوم نیاز و خواسته، یکی از مهم‌ترین موضوعات سواد مالی، آشنا می‌کند. از آنجا که پول و زمان هر فرد محدود و نیازها و خواسته‌های او نامحدودند، جلب توجه افراد به نیازها و خواسته‌ها و اولویت‌بندی آن‌ها در تصمیم‌گیری مالی ضرورت پیدا می‌کند. از نگاه سواد مالی، هر انسانی دو دسته احتیاج دارد: نیاز و خواسته. این کتاب با زبانی ساده، کودکان را با این دو مفهوم آشنا می‌کند. دو دوست، ماهی سفید نارنجی و خرس نارنجی، می‌خواهند در بازار شهر کلاه بفرروشند، اما هیچ‌کس از آن‌ها کلاه نمی‌خرد. آن‌ها روز به روز قیمت را کاهش می‌دهند، اما باز هم کسی خریدار کلاه‌هایشان نیست. آن‌ها وقتی می‌بینند نمی‌توانند هیچ کلاهی بفرروشند، اما دیگران فروش خوبی دارند، تصمیم می‌گیرند راز موفقیتشان را بپرسند تا شاید با الگوبرداری از آن‌ها، برای کلاه‌هایشان مشتری پیدا کنند. هرکدام از فروشندگان چیزی می‌گویند: یکی می‌گوید، من اسکیت‌بورد می‌فروشم، چون همه آن را دوست دارند. فروشنده دیگری می‌گوید، مردم خریدار نوشیدنی ما هستند، چون تبلیغات آن را در همه‌جا می‌بینند. فروشنده سوم هم می‌گوید، مشتریان محصول ما را می‌خواهند چون جدید و هیجان‌انگیزند.

پس آن‌ها، علاوه بر تخفیف، شروع به تبلیغ می‌کنند. اما این کار هم جواب نمی‌دهد و آن‌ها متوجه می‌شوند چندان چیزی درباره تبلیغات و روش‌های آن نمی‌دانند. آن‌ها پیش خودشان تصور می‌کنند هیچ‌کس این کلاه‌ها را دوست ندارد و کلاه‌هایشان حتی آن‌قدر جدید و هیجان‌انگیز نیستند تا خودشان، خودشان را بفرروشند. به نظر می‌رسد در این محله کسی اصلاً به کلاه نیاز ندارد و اگر جای دیگر برونند، شاید بتوانند برای کلاه‌هایشان مشتری پیدا کنند. در همین فکر هستند که ناگهان باران شروع به باریدن می‌کند. با شروع باران، اتفاق جالبی می‌افتد؛ همه برای خرید کلاه هجوم می‌آورند.

این داستان بچه‌ها را متوجه این درس مهم می‌کند که صرف عرضه یک محصول در بازار، باعث موفقیت نمی‌شود. محصولی در بازار فروش می‌رود که نیاز یا خواسته خاصی از مشتریان را برآورده کند، مردم با آن آشنا باشند و ...

خانواده یا مربی می‌تواند در پایان داستان با طرح پرسش‌هایی ذهن کودک را بیشتر درگیر نکات آموزشی کند. برای مثال می‌تواند بپرسد: «تو چه نیازها و خواسته‌هایی داری؟ چگونه می‌توانی آن‌ها را اولویت‌بندی کنی؟ برای اینکه محصولی به فروش برود، به چه چیزهایی باید توجه کرد؟ برطرفدار بودن آن؟ جدید و هیجان‌انگیز بودن آن؟ نیاز یا خواسته‌بودن آن؟ تبلیغات آن؟ و ... نیاز چیست؟ خواسته چیست؟»

سواد مالی موضوعی است تخصصی و دارای سرفصل‌ها و مفهوم‌های مشخص که باید آن را به دور از عرفی‌نگری و ساده‌نگری، به‌صورت جامع و یکپارچه، به کودکان و نوجوانان آموخت. انجام چنین کاری مستلزم تلاش نهادهای علمی در ارائه منابع عمیق و متنوع و انجام پژوهش‌های دقیق، تربیت مربیان کارآزموده و متخصص و برنامه‌های آموزشی منظم است.